

Rhɔ̄z Junuf, cwis dwyntir

Հաւովի առնելով նախարարության հոլոյդ կարենոր գործունեությունը, կարելի է վերապահման կարգով այս նախարարին անզամ նախազամ կոչել: Այդ դաշտունին առաջարկում են Եղիուարդ Շարմազանովին: Հարկ է նկատել, որ դարձն Շարմազանովը արդեն իսկ սահմանել է այս՝ դեռևս սպեցային գործող նախարարության հեկավարի դաշտունը: Ամեն դեմքում, հենց նա է, որ արթնացնում է իլիամ Ալիբեկին, երբ վերջինս, սովորության համաձայն, ընկնում է երազանքների գիրկը (չխարնել Սեհրիքան խանընի գրկի հետ) ու հենց նա է, որ ավելի լավ գիտի Աղրբեջանի դաշտությունը, բան Բաբվի դեմքանալսարամի դաշտության ֆակուլտետի դեկան, դամնական գիտությունների թեկնածու, որդեմս, Ոզան Ազամ Ահմեդ օղլին:

Օրինակ, բոլորովին վերջերս դարձն Շարմազանովը, դատախանելով Աղրթօնի դատմական հոդերի մասին Ալիեկի հերթական երեւակայության գործին, հայտարարեց, որ դատմական հոդունենալու համար նախ ուժիს է դատմությունը ունենալ, առաջ եւ ժետացիք, որ անգլիական հանրահայք «Մանչեսթեր Յունայթեր» ֆուտբոլային ակումբը 40 տարվա պահի մեջ է, բան Աղրթօնանը:

Բարեխայտաբար Բավկից Շարմազանվին չեն դատասխանել, մինչդեռ կարող էին: Սասնավլրաբար նույն Ազատ Ռազմել կարող էր հայտարարել, որ իրականում ՀՀ ԱԺ փոխնախագահը խեղաթյուրում է դատմությունը, քանի որ «Մաճճնաբեր Յունայթենդ» Ադրբեյջանից մեծ է ոչ թե 40 տարվ, այլ՝ 40 տարի եւ 1 ամսով, քանի որ Ադրբեյջանի Քանրապետու-

թյունն առաջացել է 1918-ի մայիսին
իսկ այ «Մանչեսթեր Յունայթենդ»՝
1878-ի աղբյին: Ավելին, եթե Ոզանը
շատ խորանար, առաջ կդարձեր, որ անզ
լիական ակումբը իր ստեղծման առաջին
աշխարհական, մինչեւ 1902-ի կրկին աղբյին
լը, չի կոչվել «Մանչեսթեր Յունայթենդ»
ինտելեկտուար «Մանչեսթեր Յունայթենդ» ա-
նունով ակումբը Անգլիականից մեծ է ո-
քան 40 աշխարհ, այլ միայն 16 աշխարհ...

Մի խոսքով, ղատնությունը խեղաթյուրության մեջ է կատարված: Դա պատճենահանության մեջ է առաջարկվել: Վայդա անգամ սա չէ ամենակարևորը: Բայց այն է, որ եթե դու հին ժողովուրդ ես ու դեռականության դարավոր փորձ ունեսած բայց իրանցի չես ու իրանը չէ նույնականացնելու համար: Կարող ե

ՆԵԵԼ մի հինավորց ազգ-մետսություն, որը կար, երբ Իրանը կար, ու որը հիմա էլ այս-
դան զորել է, որքան Իրանը: Չասե, օր-
նակ Թիհնաստանը, բանի որ չինացիներն
աշխարհի մեր մասում չեն ապրում եւ ո-
րեւէ մեկս չեն կարող հասաս ասել, թե
նրանի ի՞նչ էին անում, երբ Դարթե՛ր
կանգնած էր Սակեդոնացու առջե՛՝
Գավգամելայի արյունոս դաւում: Հու-
նաստա՞նը, թերեւս, բայց այսօրվա հույ-
ները իիշ կապ ունեն Աթիլեսի հետ, ավելին՝
այսօրվա հույներն ավելի իիշ կապ
ունեն Աթիլսի հետ, բան այսօրվա հայե-
րը՝ Վահագմի հետ: Բացի այդ, եթե մենք
այսօր Հունաստանին կոչենիք զորել մե-
տսություն, անզան Անգելա Սերկելի՝ միշտ
լուրջ դեմքին ժղիս կհայսնվի: Ինչեւէ, ա-
վելի շատ դար ու հազարամյակ ապրած
լինելը դեռ չի նշանակում, որ դու ուժեղ
ես այսօր ծնվածներից, նանականդ որ
դու մոռացել ես, թե ինչողես էին ապրում
հազարամյակներ առաջ:

Եւ ուրման առաջարկում եմ դարսն Շարմազանովի գլխավորությամբ՝ դեռևս ստվերային գործող ԱԱՆ բոլոր աշխատողներին՝ դադարել ննջել դափնիների վրա, թթափել կոնյակային տաճարանությունն ու դատանության նեց սարդաբանի աշխատելու փոխարեն մի ծառ սնկել, ցանկալի է հայ-ադրբեջանական սահմանն ՝ ի դատախան իշխամ Ալիբեկին: Դենց խոսի, անմիջապես մի նոր ծառ հայտնվի այնտեղ: Կտեսմեք, որ կը սի ինչ խոսել ու կտեսնեք, թե որքան մաքուր կդառնա Քայաստանում օդը:

Հանուն դրա կարելի է անգամ Աղրեցանին նշռակելու նախարարության անվաննան մեջ ավելացնել՝ ծառատունկ բառը. Աղրեցանին նշռակելու Եւ ծառատունկի նախարարություն, իսկ որն ավելի լավ է՝ ուղղակի ծառատունկի նախարարություն. Աղրեցանն այսօր կա,... Երեկ չկա:

Ասդերը չեն սեղանս

9017 թվական, Հայաստան: Նուս, ղազախ, բելառուս եւ միանի տաշիկ հնագետներ տեղումներ են անցկացնում ներկայիս Բյուրականի աստղադիտարանի տարածում, որը այդ հեռախոսի ժամանակներում արդեն գոյություն չունի: Ում հետաքրքրական է ասեմ, որ Բյուրականի աստղադիտարանը փակվել էր 9017-ից մի քանի հազար տարի առաջ, քանի որ աստղադիտարանն այդդեռ էլ չկարողացավ համարվել Երիտասարդացանագետներով, իսկ եղածներն էլ ծերացան ու մահացան, մի մասն էլ արտազարթեց: Սիստեմով, միջազգային արշավախումբը, ի դեպ, 9017-ին շուտամերի, ղազախների, բելառուսների եւ տաշիկների խումբն այլևս անընդունելի է լինում միջազգային անվանել, ներկայիս Բյուրականի աստղադիտարանի տեղում, խորը գետնի տակ, այս արեւում է մի մետաղական աշօրինակ իր, Երկար՝ ոչ մետրական աշխարհական աշխարհ:

իիմնված՝ աղացուցում, որ
մինչ այդ եղած վարկածը, թե
Բյուրականում հինավուրց մի
ազգ, աստղադիտարան է ունե-
ցել, հերվում է, բանի որ ահա՝
մենք գտել ենք այդ տեղանում
միայն սրճեփ, որով այդ հիմ-
նարդիկ, գուցե դարապությու-
նից՝ սուրճ են եկել, հետեւա-
բար այն եղել է ոչ թե ասդա-
դիտարան, այլ՝ դարապ նարդ-
կանց հավաքածեղի: Այս եղա-
կացությունը էլ ավելի է հիմ-
նավորվում, եթե ռուս հնագետը
Վերիկեցելով ռուսաց դաշնու-
թյունը, ներկայացնում է, որ
Բյուրականից եւ շրջակա այլ
շրջաններից այդ նոյն ազգի
ներկայացնուցիչները 7000 տարի
առաջ գնում էին Ռուսաստան:
բանի որ իրենց մոտ դարապու-
թյուն էր, հետեւաբար խւարես-
այս տարածաշրջանում նարդիկ
եղել են դարապ, դարապ-սա-
րսում:

Ցավո՞ւ սրի ներկա լրագրող ներից ոչ մեկը չի հարցնում հնագետներին, թե ասդադի- սարանի տարածում բա էլ ի՞նչ դեմք է հայտնաբերելիք, եթե ոչ սրճեփ, ին ասդեմք չէի՞ն հայ- նաբերելու... Մի խոսնով, 9017- ին, սրանից ծիս 7000 տարի ա- ռաջ, մարդիկ աղացուցում են, որ Բյուլականում ասդադիսա- րանի փոխարեն եղել է դարապ մարդկանց հավաքածին հայտնաբերած սրճեփն է նե-

կայացնում են որպես իրեղեն
խոսում առաջույց:

Եհս այնպես, ինչպես հիմա: Swarիներ առաջ երջանկահիւասակ գիտնական Պարիս Յերուսաղեմին, ուսումնասիրություններ անցկացնելով Սյունիթի մարզում, Սիսիանի մոտ հաւաքայրայի քարտեց եւ հայտարարեց, որ այդ տեղանում 7000 տարի առաջ եղել է ասդադիտարան, որն իր տարինով ու անոււծ բափով, չի գիտում համրահայք քրիտանական Սթոռնիենցին: Յերուսաղեմ, անտոււծ, ներկայացրեց փաստը՝ որոնի ցույց են տալիս, թե ինչպես են մեր նախնիները բարերի մեջ բացված անցենով նայելու երկինք, աստղերին: Բայց գիտնականը, ցավոն, չղատապիսանեց հարցին, թե միայն աստղերին նայելը արդյո՞ք ասդագիտությո՞ւն է: Սա, սակայն չխանգարեց, որ հիմնվելով զուտ Պարիս Յերուսաղեմու առաջաւած կարկածի վրա, ՀՀ կառավարությունը 2004-ի հուլիսի 29-ի իր՝ N1095 որոշմամբ Զորաց Քարերը դաշտնադես կոչի Քարահունց աստղադիտարան, իսկ նախագահ Քոչարյանն էլ նույն թվականի օգոստոսի 11-ին (Նավասարդի առաջին օրը) կավերացնի այդ որոշումը:

Եւ ահա իինա, մեկ այլ գիտ-

Նական, հնագետ Աշոս Փիլիպոսյանը, որն ասում են Պա

րիս Յերևանու հետ, մեղմ ասած ոչ բարեկամական հարաբերություններ է ունեցել, հերժում Զորաց Ջարերի վերաբերյալ Յերևանու վարկածը: Փիլիպոս սյան ու իր արշավախումբը տեղանում ուսումնասիրություններ են անցկացրել ու այն ժեղադարձել խիս ուսագրավ նյութեր: Յետք ուսումնասիրել են այդ նյութերը ու դարձելու որ Զորաց Ջարերում ոչ թե 7000 տարի առաջ աստղադիտարան եղել, այլ ընդամենը սոցիալական բարձր խավի ներկայացուցիչների դամբարանադաշտ: Այն էլ՝ 4000 տարվա վաղենության: Փիլիպոսյանը հատուցել է, որ այն, ինչը նրան հայտնաբերել են Զորաց Ջարերում, բնորոշ է դամբարանին: Հարց է առաջանում՝ ի՞նչ են ունեցել այս դամբարանի համար առաջարկությունները:

Եթեն հայսնարերել գիտնական ները: Գա՞նգ, մարդանց կճախուի մնացողրդնե՞ր, հավանաբայո, բանի որ միայն մարդու մարմնի մնացողրդները կարող են բնորու լինել դամբարանին: Այդ դարագայում, սակայն, առ դյո՞ժ ծեկ, թեկուզ երկու, երեք չորս մարդկային գանգերը կարող են փաստել, որ դրանց հայսնարերման տեղանում դամբարան է եղել, ուստի հնարավոր է որ վայրագ ցեղերն անցնելին են երեւ այս ժերու ու ժեմուն:

լով, թե ինչպես են հայերն աս-
դերին նայում, սկսել են սղա-
նել գերզբաղ այդ հայերին...

Սա, թերեւս բավականին ճշմարտած վարկած է, քանի ողեւ վայրազ ցեղերից մենք երթել դրծում չենք ունեցել, եւ նրանց ասղատակությունների ժամանակ մօտապես ասդերին ենք նայելիս եղել: Այնուեւ որ, ռաջարկում են միավորեւ Հերունու եւ Փիլիպոսյանի վարկածները. Զորաց Զարերը եղել է հինավորց ասդադիտարան, որտեղ վայրազ ցեղերը ոչնչացրել են մի քանի հայի, որոնք այդ ընթացքում, երբ երկիրը կտրեվիլ է վայրազների ձեռամբ, հանգիստ եւ անվրդով ասեղերին են նայելիս եղել: Ու, որդեսզի աստիք-վի ուրոջ էլ վեճը դադարի, ռաջարկում են ընտել ոսկե միջինը, ասենք թե այս ամենը եղել է 5000 տարի առաջ:

Հենց այդպես էլ կարելի է գրել Հայոց ղատնության դասագրերում: Մանավանդ ոռայդ դասագրերում հիմնա են միշտ ովա ասես, ինչ ասես գրելու: Բայց դարտարի մի հետօրությամբ. Զորաց Քարերի հայաստաների հետ 5000 տարի առաջ տեղի ունեցած այս դաժան ողբերգությունը ցույց է տալիս, որ դեմք չէ աստղերին նայել, եթե թօնամին ճանել է երկիրդ: Ասդեմքը չեն մեղանա:

ՆԱԽՐ ՅԱՆ

Ամառը հնագիտական դեղումների շրջան է. մի շաբաթ հնավայրերում տարեր արշավախճարեր են աշխատել, այդ թվում Սիսիանի Զորաց քարեր հուշարձակ տարածում: Այստեղ դարբերաբար են տեղումներ կատարվում. հնավայրը մեծ է, արտաքինապես հույսում է, որ հողի տակ դաշնանձակութային բազում ժերեր կան թափնակած: Բացի այդ, այն տասնամյակներ շարունակ տարակարծությունների տեղի է տվել ու նոր եղանակացությունների կարիք ունի:

Վերջին տարիներին Զորաց
Թարերում բացի դեղումներից,
կատարվել են նաև չափագր-
ման, ժողովնաման աշխատան-
ութեան համար հայտնաբերութեան

ԱԵՐ: Յնավայրը համակողմանի ռասունասիրնան կարիք ունետ, դեսք է հստակեցվեր գոյատեման ժամանակաշրջանը, դասկանելությունը, մշակութային փոփոխությունների հաջորդականությունը: Եվ ամենակարելու՞ անհրաժեշտ էր լուս սփռել հայտնաբերված վիճահարուց դամբարանի վրա, որը մի խումբ գիտնականների կարծիքով՝ հնագույն ասդարձարան է, մյուսների դմոդմանը՝ ոչ երեք:

Պեղումների արդյունքում հայտնաբերվել է սոսրգեցնյա ձանալպար, որը տանում է դեռի խան Բ. Տարած ունեցող դամբարան: Բացի այդ, դամբարանախցում հայտնաբերվել են չորս տարբեր ժամանակաշրջաններ բնորոշող գտածոներ: Դրանի թույլ են տալիս եղանակացնել, որ այստեղ հուղարկավորություններ են կազմակերպվել, ըստ որում նույն տեղում, բայց տարբեր ժամանակաշրջաններում: Հայտնաբերված վաղագույն նյութերը դատապահում են Զ.ա. 18-17 դարերին: Դրանի միջնորդության խեցեղենի բեկորներ են: Այնուհետև ավելի ուժ՝ Զ.ա. 15-14-րդ դարերում նույն դամբարանի տարածում կառուցվել է ուսուրանգեղարյա ճիմուրյուն, որտեղ եւս թաղումներ են կազմակերպվել: Ուսուրանգեղարյա դամբարանի առաջնային գործությունը կազմում է առաջնային գործությունը:

նոյնիսկ իրաւ են խառնվել.
արկերում կող կողի հայսնվել
են տարբեր դարաշրջանների
թվագրվող կենդանական ու
մարդկային ուկորներ:

Դամբարանախուլցը ծածկված է եղել մի բանի տոնանա կօռող սալսարով, որը տեխնիկայի միջոցով տեղափոխել են, որդեսզի հնարավոր լինի դեղումներ կատարել: Ընդ որում՝ հայսնարերված գտածնները ստիլում են ենթադրել, որ Սյունյաց այս հաւաքածը կաղված է երեխ Իրանի հյուսիս-արևելյան հետ, որովհետեւ հայսնարերված ուլունների կրկնօրինակները գտնվել են նաև Իրանի նոված ժամանում:

- Դամբարանի տարածում
հայտնաբերված ամենաբարձ
գտածոները մ.թ. 12-13-րդ դարե-

ηητ-θωριανήρի արշավանի ժամանակ դասնեցի դեր են կատարել: Նա նույն է, որ անգամ ձորում խրհման են գտել, որտեղից բերվել են քարեր: Քարհանք հնավայրից 700 մ. հեռավորության վրա է: Ցնագետի կարծիքով՝ քարերը սկզբում ծառայել են որդես դամբարանների ծածկասալիք: Քարերը քամածել են. վերեկի համապատասխան ավելի բարակ է, ներեւինը՝ հաս: Բարակ համապատասխան անցելու են արվել, որոնք հղկվել-ճշակվել են, որդեսզի կենդանական կաշվից հյուսված հաս դարան անցկացնելով՝ դրանի հնարավոր լինի եզների օգնությանք բարե տալ դեմի դամբարանադաշտ: Այս ամենը մեզանից չորս հազարամյակ առաջ է եղել, իսկ հետո սալաբարեր դա-

ձագանի ստացավ. արտասահմանյան լրավկամիջոցները հետաքրքրվեցին Հայաստանով ու Քարահումջում ռելյուրաժմենտ, ֆիլմեր նկարահանեցին: Երբ Հեռունին ողջ էր, Քարահումջի ասդղափիտարան լինելու տեսակետի դեմ ոչ մի աշրամյություն, հակափաստարկ չէր հնչում, համենայն դեպք՝ բարձրածայն ու հրադարավակավ: Որու հնագետներ իրենց կասկածները ըսուլով էին արտահատում. ըսդամենը: Յիմա դաշտն ակտիվացել է: Անկախ այն բամից, որ միջազգային հարթակներում եւս դաշտանում են Զորաց Քարերի՝ ասդղափիտարան լինելու տեսակետը, մեր հնագետները ժխտողական դիրինրուում ունեն: Նրանի առաջնորդվում են հողի տակ եղած նյութերով, հա-

տասարդ հայկական աստղագիտական ժառանգություն է։ Նրանք դատասխանեցին՝ զահլա կա՞»:

Մարեմատիկոսը կոչ է անում
բոլորին ուղարկի գնալ Զարա-
հունց (ի դեմ՝ նա չի ընդունում
Չորսաց Զարեր անունը), փորձել
բարերի անցերից նայել երկնիցին:
Նա վստահ է, որ բոլորն ել կարող
են դիմել աստերը: «Բոլոր բարե-
րի վրա հատուկ տաշվածքներ
կամ՝ արմունկը, գլուխը, դաս-
ակը, ոսքը հարմար դնելու հա-
մար: Այսինքն՝ այդ բարերը հար-
մարեցված են մարդու ուղղա-
հայաց դիրին, որդեսզի աս-
դերը դիմել ենք ու արդյունա-
վես լինի: Ինչպես կարելի է
կասկածի տակ առնել մեծ գիտ-
նականների, այդ թվում՝ արտա-
սահմանյան հետազոտողների

ꝝurwahn'iuq, p̄t̄' Qnruq ꝝurtr̄

Ի ԵՆ: Թալանի հետեւանով խառնված նյութերի վերջին ժեռում հայսնաբերվել են միջնադարյան խեցեղենի մնացորդներ, Անիից, Դվինից բերված աղակե աղարանջանների բեկորներ: Գիտնականները հակված են կարծելու, որ դամբարանը թալանվել է ճոնդոլների կամ թաթարների արշավանների ժամանակ: Նրանի ենթադրում են, որ դեղի հակայական դամբարանախուց տանող ստորգետնյա ձանաղարից ծառայել է Տեղաբնակների փախուստի համար: Չնազետները համոզված են, որ Երեք մետր բարձրությամբ դամբարանը նրանց թափսոցն է եղել:

Ղազարական ղեղումների վեցնարյումը դեռ դարձ չէ, բայց մի բան հստակ է, որ բան բմ. Տարածքով ղամբարանախուցն ամփոփում է Զ.ա. 18 րդ դարից մինչեւ մ.թ.13-րդ դար ընկած հազարամյակների ժամանակաշրջանում ու դաշտամասակութային հսկայածավալ նոյնութեա:

Σωανιδάρια και παραπομπές στην αρχή της ιστορίας της Ελλάδας. Η παραπομπή της Ελλάδας στην αρχή της ιστορίας είναι η παραπομπή της Ελλάδας στην αρχή της ιστορίας.

Հնագիտական հայտնագրությունների վրա արված հիմնավորումների հետ համաձայն չեն ակադեմիկոս Պարիս Շերտունու համոզմումները կիսողները: Մաքենատիկոս Վաշագան Վահրապյանը վկայակույտում է դեռևս 1980-ականներին Օնիկ Խնկիկյանի աշխատությունը, ըստ որի՝ Չորրաց Քարերը հնագոյս ասդադիտարան են: Ընդ որում՝ Օնիկ Խնկիկյանը դատմել է, որ դեռ այն ժամանակ մի խումբ գիտնականներ իրեն սիմդել են աշխատության միջից հանել ասդադիտարանի փասն աղացուցող հավածները, քայլ ինքն անդրդպելի է եղել ու չի հանել: Օնիկ Խնկիկյանից հետո ասդաֆիզիկոս Էլմա Պարսամյանն է նույն համոզմունքը հայտնել. նրան հաջորդել է ակադեմիկոս Պարիս Շերտունին, որի հայտարարությունը նաեւ միջազգային ար-

Կառակորդ բանակը՝ հոդի Վրա եղածով։
Մաքենատիկոս Վաչագան Վահրայանը Պարիս Շերլո-նուց հետև սկսել է Քարահունջի ուսումնասիրությունները։ Եթե Շերլունին ասում էր, թե աստղադիտարանը 7,5 հազար տարեկան է, աղա մաքենատիկոսը հավաստում է, որ այն ավելի հին է՝ 14 000 տարեկան։ Նա դատարաս է իր հաշվարկները բացատել յուրաքանչյուրին, միայն թե դեմք է համբերություն եւ ժանանակ ունենալ լսելու համար։

Բայց Զորաց Քարերի հնագիտական ու դասմանցակութային արժեքի շուրջը ծավալված անհամաձայնություններից, հակասություններ կան նաև հնապայիր տարիքը զնահատելու մեջ։ Փաստեն ըստ հնագիտական հետազոտությունների՝ Զորաց Քարերը 4000 տարուց ավելի չեն, ըստ Պարիս Շեռլունու՝ 7,5 հազար տարեկան են, իսկ ըստ մաթեմատիկոս Վաչագան Կահրապյանի՝ 14 000։ Ընդ որում վերջինը նմանություններ է տեսանուն Արեմյանը, Յանայանը։

Այս գումայական հայաստակի Պորտակարի եւ Զարահունջի աստղադիմաքանների միջև։ Նրա կարծիքով Երկուան էլ Կարսաղի համաստեղության ժամանակաված ու թվագրված են կառուցված ու թվագրված են նոյն ժամանակաշրջանին։ Մարենամահիկոսը ցավ է ապրում, որ երբ 2012 թվականը 30ԻՆԵՍԿՕ-ն հռչակել է աստագիտության ասրի, բուրերը Պորտակարի վերաբերյալ «Թուրքական աստղագիտական ժառանգությունը» թեմայով Եվրոպայի անդամներում եկուու ցուցահանդես են կազմակերպել։ «Ես դիմեցի մեր հնագետներին, հարցրի՝ իսկ մենք չե՞մ ուզում մասնակցել ու հակադարձել բուրերին, որ Պոր-

համոզմունքները: Աշխարհը
Քարահունջն ընդունել է որպես
Դայկական լեռնաշխարհի
հնագույն աստղադիտարաննե-
րից մեկը՝ չհաշված Պորտասա-
րը: Մենք ջանի ու եռանդ չենք
խնայում, որդեսզի մեր հարևա-
ղամնության ու ճշակությի այս
նշանակալի էջը հերթենք: Ավելի
աղազգային ինչ կարող է լի-
նել, ասե՞-, - Վրդովկում է Վա-
չագան Վահրապյանը:

Թե ինչ համաստեղություններ են երևացել բարեկ անցերից մեզանից հազարամյակներ առաջ, ու մեր նախնիներն ասդագիտական ինչ հետազոտություններ, ձեռքբերումներ են ունեցել, մաքեմատիկոսը մեծ կարևորություն չի տալիս: Մեկնարանում է հետեւյալ կերպ՝ հազարավոր տարիներ առաջ անգամ աստղերի ծագմանը, շարժելի հետեւելը կրոնածիսական նշանակություն է ունեցել: Մեր նախնիները գուցեւ ասդագիտական ուսումնասիրություններ չեն կատարել, բայց բարեկ անցերից հետեւելով աստղերի ծագման ու համաստեղությունների փոփոխություններին՝ այդ ամենը դաշտանումնի են վերածել: Դիմա, երբ տեխնիկական սարֆավորումներով են ուսումնասիրվում աստղերը, բարեկ անցերից աստղերին հետեւելը ծիծաղելի է բվոմ, բայց հենց սա է ժամանակակից ասդագիտակարանի հնագույն նախատիմը, որը հերթելն ու ժխտելը, ըստ մաքեմատիկոսի, կնշանակի արհանարհել մեր տեղաբնակ նախնիների ստեղծած հինադարյան նշանակությունը:

Ինչողես կլուծվեն Եւ արդյո՞ն
կլուծվեն հնագետների ու աս-
դափիզիկուների միջեւ ծագած
խնդիրները. փաստ այն է, որ ա-
ռայժմ նրանց տեսակետերը չեն
համընկնում, ու նրանք դարբ-
րաբար հանդիս են գալիս հա-
կընդդեմ ելույթներով ու դար-
զաբանումներով: Պատճառն
այն է, որ հոդի տակ եղածը հո-
դի վրա եղածի հետ ընդհանրու-
թյուն չունի. հոդի տակ գտնվող
դանքարանը այլ բաղաբակրու-
թյուն ու դասկեր է ցուց տախս,
հոդի վրայի ուղղահայց բարե-
ր՝ բոլորովին այլ: Մեկը՝ անդր-
օրինակ կյանք, մյուսը՝ անեղք
սիեզերֆ:

ԱՐՏԱԿ ՄԱՂԱՎԱՅՐ

Պատմական գիտությունների
թեկնածու

**ԼԵՌՈՒԻԿ
ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ**

Պատմական գիտությունների
թեկնածու, դրուես

Գաղտնիք չէ, որ Արցախի դասմությունը վերջին տարիներին գտնվում է հայ հետազոտությունների մշտական ուսադրության կենտրոնում: Այդ թեմայով իրար հետևից լուս են տեսել Ա. Դույսանի «Արցախի եւ Սյունիի մելիքական աղարաններ» (Ե., 2001), Վ. Բալայանի «Արցախի դասմություն» (Ե., 2002 եւ 2011), Ե. Դանիելյանի «Գանձասարի դասմություն» (Ե., 2005), Լ. Սկրտումյանի «Աղվանից (Գանձասարի) կաթողիկոսությունը XVII-XIX դդ.» (Ե., 2006), Ա. Մադայանի «Արցախի մելիքություններ եւ մելիքական սենյակ» (Ստեփանակեր, 2009) աշխատություններ, բաղադրելով Ա. Ավազյանի, դասմարան Ա. Շահնազարյանի մի շարք գիտական հոդվածները եւ բազմաթիվ այլ գործեր: Դանցում հանգամանալից եւ մանրակրկիս գիտական նննության ենթակալ Արցախի միջնադարյան դասմությանը վերաբերությացից գրեթե ողջ ուղարկվում է հայ հետազոտությունների մեջ:

Վերջին տարիներին նկատվում է նաև Արցախի դասմությանը վերաբերու սիրողական իրադարձությունների գալիք աճ: Գրված լինելով դասմարանապահական աշխատանիք փորձ ու հմտություն չնվազող զանազան դիմումների կողմից՝ այդ նյութերը ոչ միայն ոչնչ չունեն տարածությանը, այլև դրանում որոշ հետինական հանդես են բերում դասմարան նույնություններ եւ էժանագին «հնարիներ», ուս հաճախ առանց խորհի փորձեր: Դանցում հանգամանալից եւ մանրակրկիս գրեթե ողջ ուղարկվում է Արցախի միջնադարյան դասմությանը վերաբերության հարցերի գործերը ողջ ուղարկվում են մասնակի կողմից՝ առաջին հայության մեջ:

Եթե է բախտը փորձել դատմագիտության աստվածություն:

680 մեծադիր էջերից բաղկացած գրից լի է բազմաթիվ կողիս սխալներով, արտագրություններով եւ գրագորությամբ: Այստեղ, XIII դ. սկզբին Ներին խաչենում իշխած Վախտանգանի մասին ենթագոլուքը նեծավ մասամբ աշակերտական փոխարժեությունը է հիմնավոր կամաց արդարությունը: Այս սկզբին Ներին խաչենում իշխած Վախտանգանի մասին ենթագոլուքը նեծավ մասամբ աշակերտական փոխարժեությունը է հիմնավոր կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով, հետինակը «Պարզում է», որ հիշատակարանում նույնական կարգի կամաց արդարությունը է կամաց արդարությունը:

45-րդ էջում, Վերշսին Բ. Ուկուրաբարյանի մասին արգասիի յուրացնելով

w r s w q r n i p j n i u u t r p

Ժողովուրդը մահմեդականություն է դավանել եւ գերի դիշաղները հանձնվել են իրենց հավատակից խորեզմօսիկի վեցիրին: Միանչեւ, իրականում, դիշաղները թենգրիականության հետևորդ են:

Գրի 82-րդ էջում Հասան-Զալյախի հշեսանամիս Խոխանաբերդի ճամփի ծանոթագրությունում հետինակը, ցուցաբերելով աշխարհապուրայունից ու գեղողեզիայից յուրօհնակ զիտիմներ, նույն է, որ բերդը գտնվում է ծովի մակերեւույթից 1739-1812 մ բարձրությամբ լեռան վրա: Ընդ որում, որդես իր ասածի աղքյուր նույն է Շ. Մկրտչյանի «Իсторико-архитектурные памятники Нагорного Карабаха» (Ե., 1989) աշխատության 21-րդ էջը: Սակայն այդ գրքում ննանահիդը ոչինչ գրված չէ: Ոչ մի լեռնազագաթ 73 մ բարձրության տառանում չի կարող ունենալ: Դեռինակին հայտնի չէ, որ Խոխանաբերդը գտնվում է Հավալուկու լեռան գագաթին, որի բարձրությունը 1902 մետր է (Հայաստանի եւ հարակից շշամների եղանակումների բառարան, հ. 2, Ե., 1988, էջ 764):

«կարծով եմ» բառով, «Ղարաբաղ» տեղանունը՝ «Արցախով», «առափելը»՝ «ուղարկելով»: Նոյն կերպ 374-րդ էջի նախավեցին դարբերությունից առաջ հավելելով «անհրաժեշտ են համարում» բառերը, «ինչորս տեսնում են» բառերը գետեղելով 376-րդ էջի երկրորդ դարբերության սկզբում: «բանն այն է» բառերը գետեղելով նոյն էջի հինգերորդ դարբերությունում, նոյն էջի նախավեցին դարբերությունից առաջ գրելով «հարկ է նետել» բառերը, «ինչորս վերը նեցեցին» բառերը դնենով 377-րդ էջի երկրորդ դարբերությունից առաջ, «կարելի է ենթադրել» բառերը 378-րդ էջի հինգերորդ դարբերությունում յուրագվում են համալատասխանաբարակ: Լ. Մկրտչյանի վերոնշյալ գրի 199-րդ էջի երրորդ դարբերությունը, 203-րդ էջի երկրորդ, 204-րդ էջի երկրորդ, նոյն էջի երրորդ, նոյն էջի հինգերորդ, 377-րդ էջի

Մի խանի խոսք էլ հեղինակի՝ ռուսերենի լեզվահմացության մասին: Գրքում ամենուր ռուս նշանավոր ռազմական դասմարտան, գեներալ-լեյտենանս Նիկոլայ Ֆեոդորովիչ Դուբրովինի ազգանունը ներկայացված է «Դուբրովինա» ձեռու (էջ 297, 359, 363, 391): Ի դեմ, նրա ազգանունը նույն ձեռու է ներկայացված նաև գրի անձնանուների ցանկում (էջ 628): Փաստեն, բանից դարձվում է, որ մեր «ամենազետ» հեղինակը կարծում է թե ռազմական դասմարտան, ցանկան բանակի գեներալ Ն. Ֆ. Դուբրովինը... Կին է: Անս բն ուր եմ հայտնի:

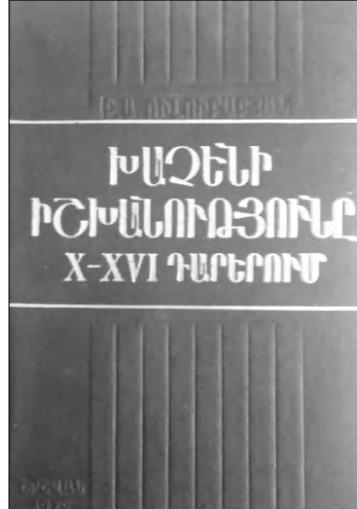
Ըստ իր ամ և մասմբ...
Ընդհանրապես մեր հեղինակը յուրօհնակ կերպով է օգտվում իր տաճադրության տակ եղած գրականությունից: Նա իրեն իրավունք է վերաբահում այս կամ այն հեղինակին հղում անելուց հետո արեթ անփոփոխ արտադրել նրա

դրաբանությունստեղ գրագորություն են Լ. Մկրտչյանի գրից:

Գրագորը, իր գրի 348-րդ էջի փոխադրելով Լ. Մկրտչյանի գրի 180-րդ էջի չորրորդ դարբերությունը, ուր ներկայացված են Սարգիս Դասան-Զալայանին Գանձակի հայերի հոգեւոր ա-

օչազնորդ հաստառող Զավականի համար հրովարտակի բովանդակությունը, հղում է ամուս Արքունիքի Սլեպումյանի համար աղբյուղ ծառայած Կաթողիկոսական ոհիվանի 2թ թթաղանակի 238-ի վավերագրին, որը դափնում Մատենադարանում: Վավերագիրը դարսկերեն է, գրված ուստի միջնադարում տարածում գտած դժվար ընթեռնելի շիֆասթ նասթալիդ նոնվ: Զիշ հավանական է, որ հեղինակն ունակ է տեսնը կարդալ նույնինկ ժամանակակից նասխ գրելառնով: Ասվածի աղացոյց է բննակը վող գրի 369-370-րդ էջերու Սթիշ-Դուկի խանի հրովարտակի տեսքի ներկայացումը: Քենինակը տողատակում նույն է, որ որդես աղբյուր օգտագործել Մատենադարանում դափնուվերիիշյալ թթաղանակի մեջ՝ 248 վավերագրիրը: Այս նույնինի դարսկերեն է, սակայն անուանի որ գրի հեղինակը տեղյան չէ այդ նասխն, իր գրում ներկայացնում է տեսքի գրաբար թարգմանությունը, որն արտագրել է Եղիշի «Պատմություն Ղարաբաղի հայոց թեմական դրույթ» (Թիֆլիս, 1914) աշխատության 110-րդ էջից:

Գրագության յուրօհնակ

դրսելորմ է Օաեւ հեղինակայի ընդմիջարկումների յուրացումը Այստես հեղինակը վարկում է Լ. Սկրումյանի գրի 194-րդ էջուա առկա հրովարտակի բովանդակության շարադրանքը Եւ դրանուա առկա ընդմիջարկումը իր գրի 368-րդ էջում բարացի արտագրելու լուց հետո՝ Լ. Սկրումյանի իմիցի ալները փոխարինելով իրենու նույն ձեռնածությունը կատարելու վում է Լ. Սկրումյանի գրի 195-րդ, 229-րդ եւ 230-րդ էջերում առկա ընդմիջարկումները իր գրի համապատասխանաբար 371-րդ եւ 311-րդ էջեր տեղափոխելուած ընդուում, պերջին ընդմիջարկումնը յուրացնելու փորձին նա կորցնում է հավասարակշռությունը երբ տեսում առկա տերմինը բացառող ընդմիջարկումը բարացի արտագրելու հետ հնում է իր իմիցիալները, միաժամանակ հիվանդացությունը հակը Փափազյանի կազմակերպության «Մատնադարանի դարսակերպություն» վավերագրերը. հրովարտակ ներ՝ գրի երկրորդ դրակում (Ե. 1959) առկա բազարության:

Գրի վեցերորդ գլուխը, որը կրում է «Հասնա-Զալյայաներ» որդես մելիքներ» վերտառությունը, ոչ այլ հնչ է, եթե ոչ առաջորդություն Րաֆֆու, Լեոյի, Ելալյանի, Բ. Ովորբարյանի, Պողոսյանի, Ա. Մադյանի, Լ. Սկրտույանի եւ այլոց աշխատություններից: Կազմել զայրացուցիչ է այն փաստը, որ հետին նակը չի բավարարվում այլոց աշխատություններից մի բան՝ բաղված կամ փաստ թոցնելուս այլ նրանց տարիների աշխատանքն արտագրում է ծայրից ծայրի:

գրեթե նոյն վերնագրերով, փաստը պահպանվելու մեջ մտնելու համար առաջ գլխի ենթավերնագրերը են «Եղրակացությունները» համեմատի Ա. Մադայյանի «Արցախի մելիքությունները եւ մելիքականներ XVII-XIX դդ.» աշխատության առաջին գլխի ենթավերնագրերի եւ Եղրակացությունների հետ. տես նույն աշխ. էջ 39, 40, 53, 54, 56, 57, 58-59, 61, 62-63, 64, 69, 70, 71, 80-81, 83): Այստեղ հարկ է նույն, որ գրի 159-րդ էջը նախավերջին եւ 170-րդ էջի վեց զում տեղ գտած Եղրակացությունները թեև բացահայտ գրագորություն են Ա. Մադայյանի աշխատության համադրատասխանաբար 40-րդ էջի առաջին եւ 83-րդ էջի երկրորդ դարբերություններից, սակայն գրագորդ հղում վերջերս հրատարակված իր իմաստությունը մի հոդված, ինչը լուրջ կանոնական կամ անունու է ծնունդ նաև այդ հոդվածի արտագրված լինելու վերաբերյալ: Ի դեմ, հարկ է նկատելու Ա. Հասան-Զալյայյանի գիրի լեզուն է տեղի-ամսեղի արվակ բազմաթիվ նման իմբնահղուածերով, որոնք մեծ մասամբ հեղինակի՝ Օսմակինում արված առաջորդությունների արդյունք են:

րորդ դարբերությունները ասագված են Ա. Մահայան աշխատության 34-35-րդ էջերի եւ 33-րդ էջի Վերջին ծանոթարությունից: Նույն գլխի 301-րդ էջի Վերջին դարբերությունին մինչեւ 302-րդ էջի հինգերրորդ դարբերությունը եւս արտագոված ված են համապատասխանաբար նույն գրի 135-րդ էջի առաջին եւ 137-րդ էջի երրորդ եւ չորրորդ դարբերություններից: Դարձական է նկատել, որ սովոր ժողովական գիտությունը հետինակը Հասան-Զալյայաններին համացարել է ընդամենը վեց էջ, իսկ մասնացածը խարմաճանություն ասագրություններ են Արցախի դամանությանը Վերաբերի հայտնի աշխատություններից:

Գրի 394-րդ էջի առաջին եւ երրորդ դարբերությունները գրագիր դություն են Ա. Սաղայանի աշխատության 143-րդ էջից: Ըստ էության, այդ գիշի հետագա ողբարձությունը կարդարանք եւս՝ մինչեւ 401-րդ էջը երկրորդ դարբերությունը, առաջին աշխատության 143-146-րդ էջերից: Գրի 411-րդ էջի առաջին եւ չորրորդ դարբերությունները որոշ բարեիր փոփոխությամբ արտագրված են Ա. Սաղայանի աշխատության 152-153-րդ էջերից: Խաչ 526-րդ էջի շարադրանին ամբողջ ջությամբ արտագրված է նոյն գրի 148-150-րդ էջերից: Ասվածից հետո Տիգրան հարցում է ծառայությունը, թե ինչո՞ւ

Յու հայ է օսպիւ, բայց չէ
փորձառու գրագողը բավարարվել
այսանով, չէ՞ որ այդ գրեթեան դեմ
այնան բան կա արտադրելու:

Մանուկի վերջին հրադարա
կումներից հայսմի դաշտավ, ր
հեղինակի աշխատանի արգա
սիրը չեն նաեւ օրի աճձնանու
ների եւ տեղանունների շուրջ հա
րյուր էջանց ցանկերը (Էջ 57-
665), որոնք կազմել է գիտակա
ռջանակներին հայտնի Գարե
գին Ղազարյանը, ցանկերի տա
իր անուն-ազգանունը Նուելը,
դայնանով, սակայն հեղինակը
ցանկերը սանալուց հետո, իրե
բնորու խաչագրդական ոճու
օրից «սղառսպորտ վերացրել է
նրա անձնատվյալները («Ազգ
28 հուլիսի 2017, թիվ 29, Էջ 7)»

Դարկ է նույն ու ժամանակին
Ս. Զասան-Զալալյանի՝ նախկին
նույն կատարած գրագորություն
ները դատապարտող հոդված
հրադարակվել «Եօմիածին

ամսագրում (2012, թիվ Զ, էջ 152-153): Սակայն, վերոգրայից ակնհայտ է դասնունը, որ նա ոչ միայն դասեր չի տաղել նմանաշիր նախորդ՝ նախադեմոից, այլև ավելի է հմտացել իր այս արատավոր «փեռակի» մեջ, եւ դեռ ավելին՝ նմնում է ինչ-որ կերպ թեկնածուական ատենախոսություն դաշտամել:

Հեղինակը անուսաջիւղում
մասնաւում է, թէ զիրք գրվել է
«նորահայ վիճագրերի, ձեռագ-
րերի, վավերագրերի հնչուս նաև
դատախալափական գրա-
կանության հիման վրա»: Այս
դարագում, Վ. Յանի «Դերի
«Վերջին ծովը» (Բաթու խանի ու-
ղին)» դատավեմից բնարկվող
գրի 76-րդ, 77-րդ եւ 293-րդ էջե-
րում տեղ գտած հորումները ակն-
հայ են դարձնում, որ հեղինակը
դատմություն առարկայից վաս-
դաւկերացում ունեցող դդրոցա-
կանի նման դատանական փաստը
եւ իրականությունը ընկալում է
վերում ծավալվող սյուժեի զար-
գացման ենթաեւստում:

Վերջում ավելորդ չէր լինի մի
բանի խսու էլ ասել հեղինակի
«զի՞ն ան և ան ագիտական»
«դրմտումների» նախմ: Նա մի
անորոք օրին է Շնկեց Յանձնական

ամբողջ գլուխ է Ասիրել Հասան-
Զալյայանների զինանշանի
ստեղծմանը: Պատրասի կաղա-
դարի վրա ազուցելով Հասան-
Զալյայան տիհմի հետ իր կարծի-
քով առնչվող մի բանի խորհրդա-
նիքությունը հեղինակը ընթերցողներին
հավասարացնում է, թե, ո՞վ իրաօք,
«ստեղծել» է Հասան-Զալյայան-
ների տիհմի զինանշանը և դրու:

Հավաստիացնում են, որ Եվրոպական եւ Ռուսաստանի մասնագիտացած գրասենյակներում ընդամենը մի բանի բողեում «կատեղեն» եւ ուղածդ իմբնակուզ սնապարծի կտրամադրեն ցանկացած ձեւի եւ «հիմնավորման» գերբ ու դրու: Կարծում ենք, Հասան-Զալալ Դոլան եւ նրա շառավիդները ուս կզարմանային՝ տեսնելով մեր հեղինակի

«ջաներով» ստեղծված «իրենց» գիւնանշանը: Ընդ որում, հարկ է նկատել, որ այստեղ էլ իրեն «զինանշանագիր» համարող նույնացնում է հերալդիկան (զինանշանագիտություն) եւ Վեկսիլոգիան (դրույագիտություն):

Իհարեւ, այստանով չեն ավարտվում «դայնանական» Զալյախի «ՆՏՖԻ գրիարները», «նանր հայնագործությունները» եւ արտագրությունները: Դեռ Երկար կարեի է գրել այս հիրավի ձախողված «աշխատության» նասին, սակայն լրագրային հոդվածի ծավալները առավել եւս չչարաշելու նորաակով առայժմ բամարարսնենք այսինով:

Ըստ էության, հեղինակի անսահման սնապածությունը բավարարելուց բացի բննարկվող

գիրք չունի որևէ գիտական արժեք: Փաստում, Ս. Շասան-Զալյայանի «Արցախի աշխարհիկ եւ հոգեւոր առաջնորդ Շասան-Զալյայանները» գիրք ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ Արցախի դասմությանը նվիրված հայտնի աշխատություններից կատաված արտագրությունների եւ այլ հեղինակների գիտական եզրակացությունների ու մատերի մի ցանուցրիկ հավաքածու: Իսկ գրի այն հասկածները, որոնք թվում է թե գրված են հեղինակի կողմից, լի են բազմաթիվ կողմից սխալներով, անհերթ մատերով ու անճշտություններով: Միսալված չեն լինի, եթե դնդեն, որ նմանաշիդ գրերի հրատարակումը լրջորեն վարկարեկում է հայ դատմագիտության հեղինակությունը:

10 ԱՐԴ

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

15 ՍԵՊԵՏԵմԲԵՐ 2017

ՍՏԵՓԱՆ ՊԱՊԻԿՅԱՆ

**Տեխնիկական գիտությունների
թեկնածու**

Երեւանի «Ամդեր» ընկերության հիդրոէլեկտրակայանը կառուցվել եւ շահագործած է հանձնվել 1907 թվականին: Կայանում սկզբնական շրջանում տեղադրվել են երկու «Ֆրենսիս» տեսակի հորիզոնական հիդրոտուրին, որն նշանակած է 150 կՎ հզորություն, 230 Վ լարում, 600 լոշ/րոպ դժուարագործություն, «Վոլտա» գործարանի եռափակ հոսանքի գեներատոր, իսկ մյուսը՝ 25 կՎ հզորություն, 230 Վ լարման հաստատում հոսանքի երկու գեներատոր:

Մի քանի տարի հետո մեթեայական սրահից դրու տեղադրվել է եւս մեկ հիդրոտուրին, որն ուներ մեկ աշխատանքային անհպ: Այն ժամանակային փոխանցումով միացվել է հիմնական տուրինի գեներատորի հետ: Այս հիդրոտուրինը փառագործում է 1907-

1926 թվականին Երևանի շահագործումից հետո «Ամդեր» ընկերության հիդրոէլեկտրակայանը ենթակվել է աղամոնաժաման:

20-րդ դարի սկզբներից աշքեր ընկերությունների կողմից առաջարկել են սացվում Երեւանի լուսավորության համար Զանգվի կամ Գետափի վրա հիդրոէլեկտրակայաններ կառուցելու համար: Այս հարցում արդյունքի համար «Ամդեր» ընկերությունը: Նրա կառավագիքը Գ. Կիրակոսյանը էր: Վեցշին՝ 1907 թ. Զանգվու գետի վրա կառուցում է մի փորձիկ հիդրոէլեկտրակայան: Շինարարական աշխատանքները կատարվում են արագ մեթեայում, եւ ուղարկած կամացի մայիս ամսին կայանը սկսում է աշխատել, որից հետո Երեւան բաղադրի էլեկտրական էլեկտրակայանը մեթելու համար տարիներ շարունակ միջեւ առաջանում են մեծ տարածայնություններ, որն ուղարկած չափազանց չափազանց փառագործում է Հայաստանում: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումներ:

«Երեւանսկի օրյավլենիա» թերի 1913թ. թիվ 59-ից տեղեկանում են, որ «Ամդեր» ընկերության էլեկտրակայանի մեթելու համար տարիներ շարունակ բարձրացնում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղարկած «Կիրակոսյան» նոր խավարումները՝ դարձայի դիմում են արագ տեղադրություն ուղարկած գետի վրա առաջանական տարածայնությունում:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցք, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Զի կորուսները փոփակելու նորագույն 1500 մետր երկարությամբ ջրանցքը վերաբերությունում է: Զանգվու (Դրազդան) գետից ջրի առաջանական տարածայնությունում է բաղադրի կամացը լուսավային կաշության հետ: Բանակցությունը: Շատ սեր են ուղա

ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի նախագահները հեռախոսազրույցի ընթացքում դայմանավորվել են Սյուն Յորփում հանդիպել ԱՄԿ-ի նստացքանում, որդեսզի համաձայնեցնեն Եկկողմ հարաբերությունների եւ տարածաշրջանային անվտանգության ամրապնդման հարցերը:

Թթամիկի նախազահ ընտրվելուց անմիջապես հետո Ազգային մեծ ջաներ էր գործադրել, որդեսզի Երդողանը Վահշմագումար նաև համույթում ունենալու նախանձ դաւանակալությունը։ Դա չէր հաջողվել. կայացել էր միայն հեռախոսազբույց։ Դրանից հետո Երդողանի մերձակուրներից մեկը հրապարակել էր նրա այն խոսքերը, թե իրեն Թթամիկի հետ լեզու կգտնեն։ Երդողանը այս պատճենը, որը հայտնվել է 2017 թ. մայիսի 16-ին նախատեսված է Թթամիկի Երդողան համույթում, թուրքական կառավարմետ լրատվամիջոցները եւ բաղադրական գործիչները Երդողանի այցն անմիջապես անվանեցին «դամական»՝ վերիիշելով, որ Թթամիկի Արեմուտիքի միակ դեկապարն էր, որ Երդողանին ընորհապիրեց 2016 թ. ապրիլյան սահմանադրական հանրապետի դրական արդյունների առքիվ, ըստ որի Թուրքիան անցնելու է նախազահական կառավարման, եւ նախագահի լիազորություններն էաբես ընդլայնվելու են։

Հենց այդ ժամանակ էլ գերմանական Der Spiegel-ը կանխատեսեց, որ Թրամփին ու Երրողանը անդայման փոխհամաձայնության կզան: Ինչո՞ւ: Փաստուեն դաշտառն այն է, որ Թրամփի ornf ԱՍՍ-ն եւ Թուրքիան «ավելի ու ավելի են նման վուճ իրար», իսկ Երդողանու Թուրքիան տանում է դեմք այն վիճակը, որին ԱՍՍ-ում ձգտում է Թրամփը: ԱՍՍ-ում 2016 թ. նախագահական ընտրություններից հետո Երկրի կեսը ցնցված էր:

ուր արբանակը ստուզասս ուղղված աշխատանքները ընթացի մեջ են արդեն մի բանի տարի եւ գաղտնի չեն միջազգային փորձագետների համար: B61 12 անունով հայտնի այդ զինամթերքը իր նախորդներից արեւուս է մեծ ծագությամբ, որն առահովում է ռումի Վրա կառավարող մակերեսների տեղադրման ընորհիվ: Դրա արդյունքում ավալ ավիառումբն ունի թիրախից մինչեւ 30 մետր տեղման հավանականություն, ինչը հնարավորություն է տալս կիրառել փոքր հզրության միջուկային մարտայից: Նախակարումնից կախված, կարելի է

ԱՄԵՐԻԿԱՆԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Քրիստոնի սեղծմանը

Միքայել Առաքելյան կիրովից

Մի՞քս Խորհրդան կիլուգվ

Նթագնվեց նաև Վաշինգտոնում Շուրբիսի բնականաւում Խոշ վա-Անկարա համագործակցություն հասաւ օրինակ է ս

Թուրքիայում էլ 2016 թ. ապրիլին
նույնութիւն վիճակ էր սահմանադրական փոփոխությունների համարավելից հետո: Հս որուայդը 50 տոկոսը նկատելի է ողջ միայն վիճակագրական, այլև աշխարհագրական տեսակետից: Առում է Der Spiegel-ը: Երկու երկներում էլ նզձավանջային վիճակում հայտնված մարդիկ ապրում են ծովափնյա շրջան Երևան եւ խոշոր քաղաքներում: Ընդհակառակը, զյուղաբնակչութը, ինչպես Թուրքիայում այնուև էլ ԱՍՍ-ում, գՏնում են որ եկել է իրենց ժամանակը: Երկու դեմքում էլ նրանք նախազարդուին համարում են «ազատարար»: Այսուհետեւ «աշխարհականացագրի երեք նախազարդուին՝ Թուրքիի, Պուլիկի եւ Երևանի գորդանի ձեռնորին է», գրել է թուրքական Yeni Safak թերթը:

վա-Անկարա համագործակցությունը հստակ օրինակ է տարածաշրջանի ժողովուրդների եւ ամբողջ համաշխարհային ընկերակցության համար:

Ըստ այդմ Ենթադրելի է, թե ինչպահ կարելի է սղասել Թրամփի եւ Երրորդանի երրորդ հանդիպությունից. Թուրք-ամերիկայն հարաբերություններում փոխհամաձայնություն չկա լուրջ տարածայնությունների որեւէ կետը չուրց: Սովորական տունը հերթական որոշումն ընդունեց ԻՊ-ի դեմ մատրնչող սիրիացի բրեդի գենֆ մատակարարելու վերաբերյալ, ինչզ, ինչտես եւ սղասերեւ, քացասարար ընդունվելու թուրքիայում: Անկարան ոչ առանց հիմքի վախենում է, որ Միացյալ բրեդին մատակարարվուած ամերիկայն գենֆը կարող է ուղարկել իր դեմ, չնայած ԱՄՆ-ի այս խոստումներին, թե գենֆը կօգտագործվի միայն Ռաֆֆան արևատականներից ազատագրելու համար: Բացի դրանից, Անկարան դժգոհ է ԱՄՆ-ում իրանա-թուրքական ծագում ունեցող գործարար Ոզա Զարրաքի ձերքական լուրջունից: Վաշինգտոնը նրան մեղադրում է անօրինական ֆինանսական գործառնություններով իրանին եւ մի շարժ կազմակերպությունների հայրությունից: Նավոր դոլարներ փոխանցելու մեջ՝ ի շրջանցումն հակարսանական դաշտամիջոցների: Անկարան վախենում է, որ Զարրաքը կարող է որոշ գաղտնիքներ բացել թուրքիական կառավագարական կոռուպցիոն սխեմաների մասին: ԱՄՆ-ը կոռուպցիայի մեղադրաներ է ներկայացրել:

նաեւ Երդողանի նախկին կառավարության որոց անդամների:
Ինչ Վերաբերում է Մերձավորաբենի կացությանը, Թուրքիան հայսնմբէ և շօջապտոյիշ մեջ, Արևմուսից Արեւել է նետվում, գործընկերներ է փնտում, սիրիական ուղղությամբ դիվանագիտական մերձեցում է իրականացնում Ուլսասանի եւ Իրանի հետ, ինչը լուրջ նահոգություն է առաջացնում ՆԱՏՕ-ում եւ թուլացնում է Թուրքիայի դիրքերը ԵՄ-ում: Սիրիայի բաղադրական դատերազմի ընթացքում առավել տաճարայի երեսպեներից մեզը ռուս-թուրքական հաշտեցումն է եւ Ամերայի համագործակցությունը Իրանի հետ, մերը է ԱՄՆ դաշտանության նախկին փոխնախարար **Դուկ Զարեհեյնը** Foreign Policy հրատարակությանը սված հարցազրույցում: Ըստ նրա, Սիրիայի դատերազմի կասեցնանն ուղղված թուրք-իրանական համատեղ աշխատանքը Ամերիկայի թուլության հետևանքն է: Թուրքիան եւս հաճակվում է նման օգացողություններով:

Իհարկե, Երրողանը Թրամփի հետ հանդիդան ժամանակ կփորձի խոսել այդ մասին: Ավելին, սեղտեմբերի 25-ին Իրայան Ջրասանում նախատեսված անկախության հանրավեն կարող է տարածաշրջանում աշխարհաբաղադրական նոր գործնթացի սկիզբ դառնալ, որը կազդի ոչ միայն Իրաֆի, այլև Թուրքիայի, Սիրիայի եւ Իրանի վրա: Շուտով դարձ կրաօնա՝ Թրամփը կիսականա՞ արդյուն Երդողանին, թէ նրան կկանգնեցնի նոր փորձությունների աջեւ: **Պ.Բ.**

ԱՄ-ը փնտր միջուկային ռումբ է մշակում

Qruu huuuriuijnr histsiliuiufutirr

Տանգօւթյան ներկայիս համակարգը:

Ինչ վերաբերում է Ռուսաստանին և Արմենիային, որ ավելացնելու ընթացքում կարողացնան լրացնելու հիմքը։ Օրոշական

Ծել այդ խնդիրը: Դուասաւա-
ռնմի ամենատարբեր ժեսաւ-
մարտավարական միջուկայի-
զենթեր: Բացի դրանից, Ո՞՛ մը
ջուկային դոկտրինան թույլ չ-
տախս օգտագործել մարտավար-
կան միջուկային զենթ բացա-
ռությամբ երկրի անվտանգու-
թյանն անմիջականորեն սղան-
նացող դեմքերի: Իսկ ԿԺԴՅ-ն |
Տրամադրության տակ արդեն ուշ-
միջուկային զենթ եւ դրա արձա-
ման միջոցներ: Մի քանի տա-
հետ Հյուսիսային Կորեան կը

የጥላናው ሆነበርሃዊያን ከዚህ
ከመስቀል ጉባኤውን የሚከተሉት ስምምነት
ለማሳዣ ነው፡፡

Ծախսնդրություն:
Ավիառումբերից բաց
գոյություն ունեն մի ամբող
շարֆ միջուկային մարտավար
կան զինատեսակներ: Հս որու
սառը դաշերազմի տարիների
հրթինների վրա տեղադրվել ե
տարատեսակ մարտալիքներ
դես ԽՍՀՄ-ում, այսու
ԱՍՍ-ում: Բարեբախտաբար ա
բազմաթիվ գեներեր բնակ չե
օգտագործվել: Վերոհիշյալ հայ
ցակարգերի անմտությունն ակ
հայք է, իսկ տարատեսակ գեներ

արտադրությունը ծանր բերի ղետ
զնկած է դրամի արտադրող երկր-
ների սննդառության վրա: Դրա ար-
դյունավոր մարտավարական մի-
ջուկային գենիքի մեջ մասը դա-
հետապորվել է, ոչնչացվել կամ
դուրս գրվել:

Խոսն այժմ փաստեն որուին գաղափարների վերանայման կամ նորացման մասին է: Դա առաջ ժամանակ եւ ֆինանսական մեծ ծախսեր չի դահանջի, բայց առանձնապես արդյունք էլ չի առ: Ոչ միջովկային դեռությունների դեմ միջովկային գենիք օգտագործումը կիանգեցնի խիստ բացասական հետեւանքների եւ վերջնականապես կիսախսի միջովկային գենիքի չժարածման հանդաւոր:

Ալյահայք է, որ դատասխանը
նույնութեա կիհնի միջուկային: Այս
առումով փոփր հզորության
գերճշգիտ նարտավարական
ռումբի ստեղծումը անհնաս է,
մանավանդ որ ԱՄՆ-ը սիդղված
է խոռոր միջոցներ ՕԵրդունել հնա-
ցած ռազմավարական զիանա-
տեսակների արդիականացման
նոյաւակով: Տվյալ խնդիրն ա-
ռավել արդիական է ամերիկյան
բանակի հաճար եւ չի վնասում
միջազգային անվտանգության
հաճակարգին:

M. R.

